

РОЗВИВАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Автор аналізує розвивальний потенціал освітнього середовища закладу початкової освіти щодо формування художньо-мовленнєвої діяльності школярів, коментує принципи створення педагогічними працівниками розвивального освітнього середовища, описує його компоненти.

Ключові слова: освітнє середовище, середовищ ний підхід, розвивальний потенціал, художньо-мовленнєва діяльність, молодший шкільний вік.

Реформування системи початкової освіти в Україні відбувається з урахуванням компетентнісного підходу, на засадах інтеграційних процесів в освіті, принципів перспективності й наступності освітніх ступенів задля створення комфортних умов для усіх учасників освітнього процесу, набуття підростаючим поколінням динамічної комбінації знань, способів мислення, умінь і навичок, цінностей, інших особистісних якостей для успішної самореалізації в різних сферах життєдіяльності. Тому метою початкового курсу мовно-літературної освіти фахівці початкової школи визначають розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, становлення комунікативної компетентності для духовного, культурного самовияву, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, мовленнєво-творчих здібностей. Таким чином, набуває особливої актуальності проблема формування у дітей молодшого шкільного віку досвіду мовленнєво-творчої діяльності, адже художньо-мовленнєвий розвиток, якого досягли діти у початкових класах, забезпечує основу подальшого результативного навчання і виховання на наступних освітніх ступенях, зумовлює якісну професійну діяльність дорослої людини.

Наукові передумови становлення і розвитку творчого потенціалу особистості подано в публікаціях О.Акімової, Л.Виготського, О.Кульчицької, О.Куцевол, О.Матюшкіна, О.Савченко, О.Сухомлинської, Г.Тарасенко; психолого-педагогічні аспекти проблеми формування творчих здібностей молодших школярів представлено в роботах Н.Богданової, Д.Богоявленського, Г.Воронцової, Н.Гавриш, І.Ганненко, О.Гущинець, С.Дубовик, Л.Калмикової, О.калюжної, Н.Комарівської, К.Крутій, Т.Латковської, І.Ляшенко, О.Рондяк та інших дослідників.

Мета статті – проаналізувати розвивальний потенціал освітнього середовища початкової школи, дослідити принципи його створення, що сприяло б мовленнєво-творчому розвитку молодших школярів.

Науковці та педагоги практики цілеспрямовано досліджують найбільш ефективні методи й організаційні форми освітньої діяльності з різними віковими групами вихованців, пропонують ефективні технології розвитку творчої особистості молодого громадянина України.

Як зазначає доктор педагогічних наук, професор Тарасенко Г.С., «сучасна педагогіка пропонує середовищ ний підхід як теорію і технологію безпосереднього

управління процесами розвитку та виховання дитини; як систему дій з перетворення середовища на засіб проектування й діагностики результатів навчання і виховання» [1, 10].

Розвивальне освітнє середовище – це комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життєдіяльності у закладі освіти. Сучасні дослідники розглядають розвивальне середовище як систему матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку [2]. Таким чином, розвивальне середовище передбачає єдність соціальних і природних засобів забезпечення повноцінної життєдіяльності дитини.

Мовленнєве середовище вважається розвивальним, якщо воно створює доброзичливу атмосферу, в якій діти виявляють мовленнєву активність, вільно спілкуються між собою та з вихователем, вчаться, дізнаються про нове та цікаве, чують літературну мову, мають змогу самостійно обирати однолітків для спілкування, гри, трудової чи іншої діяльності, залучаються до мовленнєво-творчої діяльності [3, 34]. Освітнє мовленнєве середовище, на нашу думку, складається з таких компонентів: спеціально організована мовленнєва діяльність дітей; спільна доросло-дитяча (партнерська) мовленнєва діяльність; вільна самостійна мовленнєва діяльність дітей.

Метою діяльності педагога щодо створення розвивального мовленнєвого середовища є ознайомлення дітей з новими для них мовними та мовленнєвими явищами, навчання школярів специфіці мовленнєвих і мисленнєвих дій, визначення обсягу мовленнєвої діяльності кожного вихованця.

Визначимо основні принципи створення освітнього мовленнєвого середовища в умовах функціонування закладу початкової освіти:

1. Принцип обумовленості занурювання в мовлення.
2. Принцип домінанти, коли педагогом приділяється підвищена увага до певного конкретного мовленнєвого явища, мовного розділу, мовленнєвої дії, ситуації творчої реалізації набутого досвіду.
3. Принцип багатогранності, коли мовленнєві навички та вміння формуються різними способами пізнання.
4. Принцип гармонійності, який обумовлюється єдністю мовленнєвої діяльності та спілкування, а також рівноцінності функціонування різних видів мовленнєвої діяльності (слухання / розуміння, говоріння, читання, письмове висловлювання).
5. Принцип концентричності, який полягає у поступовому нарощуванні та ускладненні змісту мовленнєвої діяльності та способів пізнання довкілля, взаємодії вчителя і дитини.

Найбільш реалізованими у процесі створення розвивального освітнього мовленнєвого середовища будуть такі функції педагога:

* партнерські: вчитель – співучасник, партнер, товариш у спільному осмисленні цінностей довкілля, мовленнєвої культури, рефлексивної діяльності, яка виявляється в самооцінці та самоконтролі мовленнєвої діяльності, ставлення до довкілля;

* мотиваційні: вчитель створює умови для розуміння та осмислення дитиною власної мовленнєвої діяльності, спонукає дитину до рефлексії, самооцінки, викликає бажання стверджувати своє «Я» через мовленнєву діяльність та спілкування.

Вільна самостійна мовленнєва діяльність дітей – це створення мовленнєвонасичених, різноманітних культурно-пізнавальних і просторово-предметних умов, які спонукають дитину до самостійного вибору предметної або мисленнєвої діяльності; це організація практичних дій учнів, переведення їх з одного виду мовленнєвої діяльності до іншого, з одних форм творчої мовленнєвої діяльності до інших, розвиток потенціальних мовленнєвих можливостей, соціалізація школярів. При цьому вчителю важливо враховувати мотиви, потреби, рівень мовленнєвого та комунікативного розвитку кожної дитини.

Необхідною умовою створення в закладах початкової освіти розвивального мовленнєвого середовища є аналіз, планування та контроль учителем відповідного напрямку роботи. Звертаємо увагу педагогів на доцільність визначення заходів щодо створення розвивального середовища у річному плані роботи закладу. Відповідно до змісту кожного розділу плану варто передбачити заходи, спрямовані як на обладнання класних кімнат та інших приміщень закладу, так і на методичну роботу з педагогами, яка сприятиме підвищенню їхньої фахової майстерності щодо використання розвивального середовища; вивчення стану організації життєдіяльності дітей, що допоможе отримати об'єктивну інформацію про стан розвивального середовища в кожному класі (паралелі класів); роботу шкільного методичного кабінету, яка забезпечить розробку відповідних методичних рекомендацій, поширення творчого досвіду вчителів щодо розвитку творчого потенціалу молодших школярів [4; С.16].

Найефективнішим є створення такого мовленнєвого середовища, серед якого кожен учень має право й обов'язок бути самим собою. Середовище буде розвивальним і комфортним для дитини за умови надання їй можливості дозувати мовленнєво-комунікативну діяльність. Отже, педагог має наповнювати життя дитини дитячими видами і формами діяльності; наповнювати середовище емоційними подіями, фактами, позаяк емоції є базовими підставами психічного розвитку дитини; надавати можливість дитині самостійно визначати час, тривалість контактів, узгоджувати дозування та самодозування мовленнєвої діяльності дорослого і дитини; змінювати / розширювати склад партнерів у спілкуванні (з можливістю усамітнення); враховувати успіх-неуспіх дитини в попередній мовленнєвій діяльності; визначати обсяг, час, місце, інтенсивність мовленнєвої діяльності як фрагментарно самостійної чи як складової інших дитячих видів діяльності (пізнавальної, музичної, рухової, образотворчої тощо); передбачати взаємовплив та комплексність сфер життєдіяльності дитини, які мають мовленнєве обрамлення чи мовленнєву основу. Головним є адресна спрямованість мовлення, наявність співрозмовника, партнера по спілкуванню, якому адресується, «дарується» слово, від якого очікується емоційна чи мовленнєва реакція-відповідь. Гармонізація взаємин педагога з дитиною є основою розкриття способів мовленнєвої взаємодії зі світом природи, культури, людей та з власним світом.

Таким чином, організовуючи життєдіяльність молодших школярів, вчителям необхідно враховувати психологічні закономірності розвитку дітей 6-10 років, їхні індивідуальні особливості, а також особистий життєвий досвід та досвід творчої діяльності. Важливо, щоб розвивальний освітній простір максимально задовольняв потреби кожної дитини, а тому варто наповнити його різноманітними атрибутами (книгами, театральними ляльками, іграшками, моделями предметів довкілля), які допоможуть зацікавити кожну дитину, а також подбати про те, щоб вона змогла знайти для себе улюблене заняття (декламування, переказування, інсценування, бесіда за прочитаним твором, читання в особах та ін.).

Список використаної літератури:

1. Тарасенко Г.С. Щоб серце відгукнулось на красу. Середовищний підхід до організації освітнього процесу / Г.С.Тарасенко. // Дошкільне виховання. – 2015. – №6. – С. 10-15.
2. Стахова І. Організація творчої діяльності майбутніх учителів початкових класів в освітньому процесі ВНЗ / І.А.Стахова. // Підготовка фахівців соціономічних професій в умовах сучасного соціокультурного простору: збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Вінниця: ФОП. – Вип. 5. – 2017. – С. 230-233.
3. Лапшина І.М. Порівняльні аспекти формування мовної особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / І.М. Лапшина, І.І. Козак // Психолінгвістика: Збірник наукових праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький: ФОП, 2015. – Вип. 18 (2). – С. 33-42.
4. Коломієць А.М. Функції освіти в період становлення інформаційного суспільства / А.М. Коломієць // Теорія і практика управління соціальними системами. – Харків: НТУ «ХП», 2007. – №1. – С. 15-23.